

Genç Hekimler Çalışma ve Eğitim Hakları İçin Buluşuyor Çalıştayı

Prof. Dr. Raşit Tükel

15 Temmuz darbe girişiminin hemen ardından, hükümet darbeye karşı mücadelede demokrasi yöntemlerini değil Olağanüstü Hal (OHAL) ilan etmeyi tercih etmiş ve Milli Güvenlik Kurulu'nun tavsiyesiyle Bakanlar Kurulu, 21 Temmuz 2016 gününden itibaren doksan gün süreyle OHAL ilan etmiştir. 19 Ocak 2018 tarihinden geçerli olmak üzere OHAL altıncı kez uzatıldı.

OHAL ile birlikte, Anayasa ve uluslararası sözleşmelerden gelen ve hiçbir koşulda vazgeçilmemesi gereken hakların dikkate alınmadığı ve temel hak ve özgürlüklerin askıya alındığı, ülkenin kanun hükmünde kararnamelerle (KHK) yönetildiği bir döneme girilmiştir.

OHAL ve Çalışma Hakkı

OHAL döneminde en yaygın ve kapsamlı ihlal edilen hak çalışma hakkıdır. OHAL uygulaması çalışma hakkına ilişkin ağır sonuçlar ortaya çıkarmıştır. OHAL uygulamasının çalışma yaşamına ilişkin en vahim sonuçları; çalışma hakkının, kamu görevlilerinin ve işçilerin iş güvencelerin ortadan kaldırılmasıdır.

14 KHK ile ihraç edilen kişi sayısı 108 bin 320, KHK ve HSK'larla ihraç edilen toplam kişi sayısı 114 bin 18'dir.

1.5 yıllık OHAL döneminde Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en büyük kamu görevlisi tasfiyesi yaşanmıştır. Kamuda yaşanan ihraç ve tasfiyeler 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül gibi darbe dönemleriyle kıyasa kabul edilemeyecek kadar kapsamlıdır. 12 Eylül döneminde kamu kuruluşlarından 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu kapsamında yaklaşık beş bin kişinin çıkarıldığı düşünülecek olursa 15 Temmuz darbe girişimi sonrası yaşanan tasfiyenin boyutları daha iyi anlaşılabilir.

Yüz bini aşan kamu görevlisi somut bir delile dayanmadan, savunma hakkı tanınmadan ve adil yargılanma yolları tıkanarak kamu görevinden çıkarılmış, sadece kamu görevinden çıkarılmakla kalmamış, ihraç edilenler damgalanmış, suçlu ilan edilmiş, emekli ikramiyelerinden mahrum bırakılanlar olmuş, pek çoğunun özel sektörde de iş bulmasını engelleyici uygulamalar söz konusu olmuştur.

Ayrıca ihraç edilenlerin pasaportlarına el konularak seyahat özgürlükleri ve bir başka ülkede çalışma hakları da ortadan kaldırılmıştır.

KHK'larda yer alan hükme göre kamu görevinden çıkarılanlar bir daha kamu hizmetinde istihdam edilemeyecek, doğrudan veya dolaylı olarak görevlendirilemeyecekler.

Kamu görevlilerin herhangi bir yargılama dahi olmadan idari bir işlemle kamudan ihraç edilmesi hukuka uygun değildir.

OHAL'de İhraçların İnsan Hayatına Etkileri

OHAL'de ihraçların insan hayatına etkileri şu başlıklar altında toplanabilir:

- OHAL sisteminde işinden atılmak,
- Uzun süre iş bulamamak,
- Mesleğini icra edememek,
- Hak ettiği ücretin altında çalışmak zorunda kalmak,
- Sosyal çevresini yitirmek,
- Aile içi sorunlar yaşamak,
- Göç ettirilmek,
- Sağlığını kaybetmek,
- Ekonomik açıdan bağımlı hale gelmek, borçlarını ödeyememek vb.

OHAL'de Hekim İhraçları

1.5 yıldır uygulanmakta olan OHAL, KHK'larla etki alanını giderek genişletmektedir. OHAL gerekçe gösterilerek yapılan pek çok işlemin, herhangi bir yargısal denetime tabi tutulamamasının da etkisiyle, sağlık alanında çok sayıda hukuka aykırı durumla karşılaşyoruz.

OHAL döneminde çıkartılan KHK'larla ihraç edilen hekim sayısı ise, Sağlık Bakanlığı'ndan 1.927, Tıp Fakültelerinden 1.417 olmak üzere toplam 3.344'dir.

Güvenlik Soruşturmaları ve Mecburi Hizmet Atamaları

Sağlık alanında kamudan ihraçlar kadar önemli olan bir konu da, güvenlik soruşturmalarının olumsuz olduğu gerekçesiyle mecburi hizmet atamalarının yapılmamasıdır.

Mecburi hizmet yapmak üzere sağlık kuruluşlarına ataması yapılan çok sayıda hekim, haklarında yapılan güvenlik soruşturması tamamlanmadığı gerekçesiyle aylarca göreve başlatılmamaktadır. Şimdiki durumda, 300'ün üzerinde hekim uzunca bir süredir atama beklemektedir. Sağlık Bakanlığı yetkililerinin açıklamalarına göre, güvenlik soruşturmasının olumsuz gelmesi nedeniyle ataması yapılmayan hekim sayısı ise 187'dir. Bu sayı giderek artmaktadır.

Güvenlik Soruşturmasının Yasal Dayanağı

657 sayılı Yasa'nın 48. maddesinde, devlet memurluğuna alınacaklarda genel ve özel şartlar sayılmıştır. Genel şartların sayıldığı (A) bendine 29.10.2016 tarihli Resmi Gazete'de

yayımlanan 676 sayılı KHK ile eklenen 8. fıkra ile “güvenlik soruşturması ve/veya arşiv araştırması yapılmış olmak” koşuluna da yer verilmiştir.

Bu maddenin kapsamı, kime, nasıl uygulanacağına ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Yasaya KHK ile eklendiğinden maddenin düzenleniş amacı da bilinmemektedir. Bir başka anlatımla herhangi bir Yasa gerekçesi bulunmamaktadır.

Dolayısıyla hükmün nasıl uygulanacağı ve kapsamı bu alandaki özel düzenlemelere bakılarak belirlenecektir. Güvenlik soruşturmasının yasal dayanağını 4505 sayılı “Güvenlik Soruşturması, Bazı Nedenlerle Görevlerine Son Verilen Kamu Personeli ile Kamu Görevine Alınmayanların Haklarının Geri Verilmesine ve 1402 Numaralı Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılan alt düzenleyici işlemler oluşturmaktadır. Kanunun 1. maddesinde; güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının kamu kurum ve kuruluşlarında, yetkili olmayan kişilerin bilgi sahibi olmaları halinde devlet güvenliğinin, ulusal varlığın ve bütünlüğün, iç ve dış menfaatlerin zarar görebileceği veya tehlikeye düşebileceği bilgi ve belgelerin bulunduğu gizlilik dereceli birimler ile askeri, emniyet ve istihbarat teşkilatlarında çalıştırılacak kamu personeli ve ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalışacak personel hakkında yapılacağı düzenlenmiştir.

Yine “Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği”nde de benzer hükümlere yer verilmiştir. Yönetmeliğin 8. maddesinde; “Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması; gizlilik dereceli birim ve kısımlar ile askeri, emniyet, istihbarat teşkilatlarında ve ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalıştırılacak personel hakkında yapılır” hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenlemeden de anlaşılacağı üzere kamu kurum ve kuruluşlarının tüm birimlerinde değil gizlilik dereceli birim ve kısımlarında çalıştırılacak personel için güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının yapılması mümkündür.

Aktarılan hukuksal düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde Sağlık Bakanlığı’nın her birimi yönünden değil gizlilik dereceli birim ve kısımlarda çalıştırılacak personel yönünden güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılmasının olanaklı olduğu anlaşılmaktadır. Metinlerden gizlilik dereceli birim ve kısımların özellikle üst düzey makamlar, idari görevleri yürütenler olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çerçevede Sağlık Bakanlığı’na bağlı sağlık kurum ve kuruluşlarında çalıştırılmak üzere atanacak hekimler yönünden güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılmasını haklı kılacak bir nedenin olmadığı açıktır. Çünkü hekimler sağlık kurum ve kuruluşlarında çalışmakta, hasta görmekte, eğitim ve öğretim çalışmalarına katılmaktadırlar. Hekimlerin ulaşabileceği bilgi ve belgeler de yürüttükleri bu çalışmalara ilişkin bilgi ve belgeler ile sınırlıdır. Bir başka anlatımla hekimler örneğin hasta dosyalarına, eğitici olduklarında kendilerinin kullanımına açılan eğitimci sayfalarına ulaşabilmekte, doğrudan Bakanlığın iş ve işlemlerine ilişkin bilgi ve belgelere erişememektedir. Dolayısıyla 657 sayılı Yasa uyarınca ataması yapılacak hekimler hakkında güvenlik soruşturması veya arşiv araştırmasının yapılması hukuksal düzenlemelere uygun değildir.

Güvenlik Soruşturmasının Tamamlanma Süresi

Gizlilik dereceli birim ve kısımlarda çalıştırılacak personel yönünden de güvenlik soruşturması veya arşiv araştırmasının makul süreler içinde tamamlanması yükümlülüğü vardır. Zira Anayasa'nın 70. maddesinde, "Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez." denmektedir. Yönetim, herkesin kamu hizmetine girme hakkını ihlal etmeksizin işlem tesis etmekle yükümlüdür.

"Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği"nin 12/c maddesinde güvenlik soruşturmasının 60 gün içerisinde tamamlanacağı düzenlenmiştir. Güvenlik soruşturması mevzuatına göre arşiv araştırması sonuçlarının en geç 30 gün, güvenlik soruşturması sonuçlarının ise en geç 60 gün içinde cevaplandırılması gerektiği gözetildiğinde Bakanlığın iki aylık sürede atamayı yapıp ilgilileri göreve başlatmaları gerekir.

Avrupa Konseyi'nin "İdari Takdir Yetkisinin Kullanılması"na ilişkin tavsiye kararında yasal sürenin öngörülmemesinin başvuranı belirsiz durumda bırakacağı, gizli bir keyfilik oluşturacağı ifade edilmiş ve idarenin işlemi her somut olayın karmaşıklığına, kararın aciliyetine ve ilgili kişilerin sayısına göre makul bir süre içinde yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Yargı kararlarında olayın nesnel koşullarının değerlendirilerek atama için idareye makul bir süre tanınacağı belirtilmiştir.

Güvenlik Soruşturmasının Olumsuz Gelmesi

Sağlık Bakanlığı'nın sağlık kurum ve kuruluşlarında çalıştırılmak üzere atanacak hekimler yönünden güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapma yetkisi bulunmamakla birlikte bugüne kadar çeşitli dönemlerdeki kuralar ile ataması yapılan çok sayıda hekimin, güvenlik soruşturmasının olumsuz olduğu gerekçesiyle ataması yapılmamıştır.

3359 sayılı Yasada, hekimlerin her bir eğitimleri için ayrı ayrı olmak üzere devlet hizmeti yükümlülüğünü yerine getirmek zorunda oldukları, Yasanın Ek 4. maddesi ile de anılan yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde mesleki faaliyetin sürdürülemeyeceği ifade edilmiştir. Haklarında yürütülen güvenlik soruşturmalarının olumsuz geldiği durumlarda, hekimler devlet memuru olmadıkları gibi mesleklerini de icra edemez duruma düşmektedirler.

29.10.2016 tarih ve 675 sayılı KHK'nın 10. Maddesinde olağanüstü hal kapsamında yürürlüğe konulan kanun hükmünde kararname (KHK) ile doğrudan veya anılan KHK'larda öngörülen usuller çerçevesinde meslekten, kamu görevinden veya ilgili kurumların teşkilatından çıkarılanların mecburi hizmet yükümlülüklerinin ortadan kalktığı belirtilmiştir. Bu madde, güvenlik soruşturmaları olumsuz geldiği için mecburi hizmetini yapamayan hekimlerin mecburi hizmet yükümlülüklerini ortadan kaldırarak kamu kurumları dışında hekimlik mesleğini yapmalarına olanak sağlasa da, tıp fakültesini yeni bitirmiş ve mesleki deneyimleri

olmayan hekimlerin özel sağlık kuruluşlarında çalışmalarını zorlaştırmakta; uzmanlık eğitimine başlamaları da engellenmektedir.

Sonuçta, söz konusu idari işlemler Anayasa'nın 48. maddesinde düzenlenen herkesin dilediği alanda çalışma hak ve hürriyetine sahip olduğuna ilişkin maddeyi ihlal eder sonuçlar doğurmaktadır. Aynı zamanda Anayasa'nın 13. maddesinde düzenlenen temel hak ve özgürlüklerin ölçsüz biçimde sınırlandırılmayacağına ilişkin kurala da aykırılık oluşturmaktadır.

Anayasa'nın 13. Maddesinde "Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz." denilmektedir. Bu düzenleme, temel hak ve özgürlüklerin özlerine dokunulamayacağını, temel hak ve özgürlüklerin ilgili maddelerinde gösterilen nedenlerle sınırlanabileceğini öngörmektedir. Ayrıca, "ancak, kanunla sınırlanabilir" denilmek suretiyle, hak ve hürriyet sınırlamalarının yasa konusu olacağı belirtilmiştir. Hak ve hürriyetlerin sınırlanmasının ancak yasa ile yapılmasının yanında, Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, yasa ile sınırlamanın Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olması gerektiği ve demokratik toplum düzeninin gereklerine de aykırı olamayacağı vurgulanmaktadır.

Dolayısıyla devlet hizmeti yükümlülüğünü yerine getirmek üzere kuraya başvuran ancak güvenlik soruşturması sonucu ya da halen soruşturma sonucunun beklendiği gerekçesiyle ataması yapılmayan hekimler yönünden, idarenin işlemleri üst hukuk normlarına aykırı olarak çalışma hakkını ihlal edecek şekilde bürünmüştür.

Güvenlik soruşturmaları ile muhalif olarak bilinen tıp öğrencilerinin hekimlik yapmaları engellenmektedir. Tıp fakültesinde bir öğrenci klubünün faaliyetlerine katılmak güvenlik soruşturmasının olumsuz gelmesi için yeterli olabilmektedir.

3359 sayılı Yasa'yla hekimlere getirilen devlet hizmeti yükümlülüğüne ilişkin maddelerin gerekçesinde, bu düzenlemenin amacını Anayasal sınırlar aşılmadan ülkedeki sağlık hizmetinin kesintiye uğramaması için bir süreliğine hekimlere kamu hizmetinin gördürülmesi şeklinde açıklamaktadır. Dolayısıyla hekimlerin atamalarının yapılmaması aynı zamanda sağlık hizmetinin de kesintiye uğratmakta, kamu yararını ihlal etmektedir.

Sonuç Olarak

Çok sayıda hekimin güvenlik soruşturmasının olumsuz gelmesi, kamu sağlık hizmetinin etkin biçimde sunumunda aksamalara; maaş alamamaları, sosyal güvenlik ve sağlık güvencelerinden yoksun kalmaları, uzmanlık eğitimi hakkını kaybetmeleri nedeniyle giderilmesi olanaksız mağduriyetlere neden olmaktadır. Meslektaşlarımızın kamu görevi yapamamalarının yanında, güvenlik soruşturmasının olumsuz gelmesi ve bu nedenle mecburi hizmet yapmamış olmaları, özel sağlık kuruluşlarında iş bulmalarını da zorlaştırmaktadır.

Kamudan ihraçlardan sonra, güvenlik soruşturmaları olumsuz olduğu gerekçesiyle atamaların yapılmamasıyla, sağlık alanında giderek büyüyen bir işsizler ordusu yaratılmaktadır. Kamuda çalışmanın engellenmesi sonucunda ortaya çıkan iş bulma sorunu, genç hekimlere en iyi ihtimalle ucuz işgücü olarak özel sağlık sektöründe cari ücretlerin altında çalışma seçeneği bırakmakta ve böylece bu alanda ciddi düzeyde bir emek sömürsünün koşulları yaratılmaktadır.

İvedilikle Yerine Getirilmesi Gereken Taleplerimiz

- a) Devlet hizmeti yükümlülüğü kurası ile sağlık kurum ve kuruluşlarında çalışmak üzere atanacak hekimlere güvenlik soruşturması ve/veya arşiv araştırması yaptırılmasına ilişkin işlemlere son verilmelidir.
- b) Güvenlik soruşturması devam eden hekimlerin bu işlemleri sonlandırılarak atamaları ivedilikle gerçekleştirilmelidir.
- c) Güvenlik soruşturması olumsuz olduğu gerekçesiyle ataması yapılmayan hekimler, işlemleri geri alınarak ivedilikle görevlerine başlatılmalıdır.
- d) Tıpta Uzmanlık Sınavını kazanan, ancak güvenlik soruşturması süren ya da olumsuz gelen hekimler, uzmanlık eğitimlerine başlatılmalıdır.

Uzmanlık Eğitimi Hakkı

Olağanüstü Hal Kanunu uyarınca alınan tedbirler kapsamında farklı KHK'larla tıpta uzmanlık eğitimi öğrencisi olan asistan hekimler de kamu görevinden ihraç edilmişlerdir.

Bu hekimlerin aralarında uzmanlık eğitimini tamamlamalarına birkaç hafta kalanları da bulunmaktadır. Ancak kalan sürelerinden bağımsız olarak uzmanlık öğrencisi bu hekimlerin, eğitimi alabilmek için gereken koşulları sağladıkları ve ihraç anına kadar eğitimleriyle ilgili bir başarısızlıkları olmadığı da bilinmektedir.

Dolayısıyla haklarında verilen kamu görevinden ihraç yönündeki tedbir kararının, eğitim hakları ve dolayısıyla kazandıkları mesleki gelişime ilişkin olanağı da elinden alan, çalışma hakkını da tümüyle etkileyen bir uygulamayla sonuçlanmıştır.

Eğitim başlı başına bir temel hak olup aynı zamanda diğer tüm hakların hayata geçirilmesinin de en önemli vasıtasıdır. Anayasanın 42. Maddesinde "Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz" denilerek bu hakkın önemi belirlenmiştir. Yine Anayasanın 48. Maddesinde "Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir" denilerek çalışma hakkı korunmuş, 49. Maddesinde çalışmanın herkesin hakkı ve ödevi olduğu belirtilmiştir.

Eğitim hakkı Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinin 26. Maddesiyle korunmuştur. Buna göre "Herkes eğitim hakkına sahiptir." ... "Yüksek öğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır." Beyannamenin 2. Maddesinde hakların sınırlanmasına dair sınır

belirlenmiştir. Buna göre, herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir.

Eğitim hakkı uluslararası hukuk metinleri arasında en ayrıntılı olarak Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 13 ve 14. Maddelerinde ele alınmıştır. Hakkın tanımlanması, çerçevesinin belirlenmesine dair BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesinin 13 Nolu Genel Yorum metninde eğitim hakkının önemi şöyle açıklanmıştır: “Eğitim tek başına bir temel hak olup aynı zamanda tüm insan haklarını gerçekleştirmenin vazgeçilmez bir aracıdır.”

BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, eğitim hakkına yönelik ayrımcılık yasağı kuralı getirmiş ve bunu “Hükümet bir insan hakkı olarak eğitim hakkının cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer görüş, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya diğer statüler açısından herhangi bir ayırım yapmaksızın kullanılmasını temin eder.” olarak belirlemiştir.

Tıpta uzmanlık eğitimi 2547 sayılı Yasaya göre Sağlık Bakanlığı tarafından düzenlenen esaslara göre yürütülen ve tıp doktorlarına belirli alanlarda özel yetenek ve yetki sağlamayı amaçlayan bir yükseköğretimdir.

Bu eğitimle tıp doktorları 1219 sayılı Yasada belirlenen alanlarda çalışma hakkına erişebilmektedir. Tıpta ve Diş hekimliğinde Uzmanlık Eğitimi Yönetmeliğiyle belirlendiği gibi “Uzmanlık öğrencisi, Kurumlarındaki kadro ve pozisyonları ne olursa olsun bu Yönetmelik hükümlerine göre uzmanlık eğitimi gören kişileri” ifade etmektedir.

Açıklanan çerçevede, kamu görevinden ihraç kamu personel rejimindeki statüsünü belirlemesi nedeniyle, tıpta uzmanlık eğitimlerine devam etmelerinin önünde bir engel bulunmadığı, ücret almaksızın eğitimlerine devam etmeleri ve uzmanlık tezlerini yazıp sınavlara girerek hak kazanacakları tıpta uzmanlık unvanına sahip olmalarının sağlanması gerektiği değerlendirilmektedir.

Sonuç Olarak

Kamu görevinden ihraç, tıpta uzmanlık eğitime devam edilmesinin önünde bir engel oluşturmamalı ve tıpta uzmanlık öğrencilerine, eğitimin gerekliliklerini yerine getirerek tıpta uzmanlık unvanına sahip olma hakkı sağlanmalıdır.